

УДК 37.022:355.23

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ СКЛАДУ З ПИТАНЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО АДАПТАЦІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ СЛУЖБИ У ВІЙСЬКАХ

Маслій Олег Миколайович
м.Одеса

У статті акцентовано увагу на проблемі адаптації майбутніх офіцерів на початковому етапі служби у військах. Безпосередню участь в цьому процесі автор відводить науково-педагогічному складу під час навчання майбутніх офіцерів у вищому військово-навчальному закладі. У зв'язку з цим на науково-педагогічний склад покладається завдання пошуку оптимальних шляхів здійснення процесу підготовки до адаптації в нових умовах та новому статусі (офіцер). З цією метою були розроблені методичні рекомендації для науково-педагогічного складу з питань підготовки майбутніх офіцерів до швидкої адаптації на початковому етапі служби у військах. Здійснено аналіз науково-педагогічної, психологічної літератури з приводу даної проблеми.

Ключові слова: адаптація, майбутні офіцери, військова служба, методичні рекомендації, науково-педагогічний склад.

Постановка проблеми. Найважливішим періодом у військовій службі є адаптаційний період, в якому відбувається перебудова внутрішнього світу особистості, пристосування його життя і побуту до вимог військової середовища. Від того, наскільки успішно пройде цей період, залежатиме і подальший перебіг служби. Особливим моментом в цей період є те, як особистість вибудовує взаємини з оточуючими, як веде себе в конфліктних ситуаціях, як відстоює свою гідність, своє «Я», які механізми психологічного захисту використовує.

Безпосередньо, пряма участь в цьому процесі відведена науково-педагогічному складу під час навчання майбутніх офіцерів у вищому військово-навчальному закладі, який повинен, вміло використовуючи психологічні та педагогічні знання, прийоми, методи роботи, направляти процес надбання знань з питань соціально-психологічної адаптації майбутніх офіцерів в потрібне русло.

На сьогодні, більшість майбутніх офіцерів не відповідають високим критеріям психічного, духовного і соціального розвитку, що дозволило б їм безболісно адаптуватися в нових умовах. У зв'язку з цим на науково-педагогічний склад покладається завдання пошуку оптимальних шляхів здійснення процесу підготовки до адаптації в нових умовах та новому статусі (офіцер) з урахуванням вихідних якостей і можливостей особистості розвитку цих якостей у відповідності з загальновизначеними нормами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми адаптації досліджувалися багатьма вченими на всьому протязі існування як педагогічної так і психологічної науки. Питань соціальної адаптації стосувалися З.Фрейд, А.Адлер, Р.Райх, А.Маслоу, Е.Фромм, Е.Берн.

Проблеми пристосування до умов військової служби розглядають у своїх роботах О.Барабанщikov, Г.Луков, С.Морозов, О.Сафін, Ж.Сінокосов, М.Феденко та інші.

Однак відсутність у педагогіці та психології чіткої науково обґрунтованої концепції психолого-педагогічної діяльності ускладнює цілеспрямоване управління цим процесом, а неоднозначність у визначенні суті та змісту підготовки майбутніх офіцерів до цього процесу на початковому етапі служби вимагає розроблення методичних рекомендацій науково-педагогічному складу які б сприяли підготовці майбутніх офіцерів до адаптації саме на початковому етапі служби.

Мета статті – на підставі проведених досліджень щодо підготовки майбутніх офіцерів до адаптації на початковому етапі служби у військах та визначених організаційно-педагогічних умов підготовки до цього невідворотного процесу

розкрити сутність методичних рекомендацій для науково-педагогічного складу вищого військового навчального закладу, що забезпечують ефективність формування готовності до адаптації.

Виклад основного матеріалу. Методичні рекомендації – це вид навчально-методичного забезпечення, в якому даються конкретні поради щодо організації навчально-виховного процесу, навчального заняття, виховного заходу або вирішення тієї чи іншої педагогічної проблеми [1]. У нашому випадку методичні рекомендації щодо організації підготовки майбутніх офіцерів до адаптації на початковому етапі служби у військах містять конкретні поради щодо організації навчально-виховного процесу в Військовій академії (м. Одеса) з метою підготовки майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі, швидкої адаптації та успішного становлення на первинній посаді.

Методичні рекомендації розраховано на науково-педагогічний склад Військової академії, які безпосередньо навчають майбутніх офіцерів з військово-спеціальних дисциплін за відповідними напрямками підготовки (логістика та автомобільний транспорт) та, які беруть участь у практичній підготовці майбутніх офіцерів.

Метою методичних рекомендацій щодо організації підготовки майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі є забезпечення ефективності навчально-виховного процесу в Військовій академії в напрямку підготовки майбутніх офіцерів до швидкої адаптації на початковому етапі служби у військах. Це означає, що методичні рекомендації орієнтовано на забезпечення виконання організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів до швидкої адаптації на початковому етапі служби у військах, а саме: реалізація в структурі та змісті дисципліни «Конфліктологія» питань комунікації в ієрархічних колективах; створення спеціальних міждисциплінарних зв'язків на міжкафедральному рівні з метою забезпечення формування готовності майбутніх офіцерів до швидкої адаптації на початковому етапі служби у військах; забезпечення додаткової підготовки науково-педагогічного складу кафедр, дотичних до формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі.

Завданнями методичних рекомендацій щодо організації підготовки майбутніх офіцерів до швидкої адаптації на початковому етапі служби у військах є такі:

- активізація навчальної роботи майбутніх офіцерів;
- сприяння розвитку творчого ставлення до навчальної діяльності;
- формування вмінь та навичок, необхідних для виконання завдань, пов'язаних із службою на конкретних посадах, що відповідають напрямку навчання;
- забезпечення ефективності організації стажування майбутніх офіцерів в військах;
- управління пізнавальною діяльністю майбутніх офіцерів;
- формування мотивації до ефективного виконання завдань за посадовими обов'язками;
- забезпечення міждисциплінарних зв'язків під час навчально-виховного процесу в Військовій академії.

Слід окремо розкрити функції методичних рекомендацій щодо організації підготовки майбутніх офіцерів до швидкої адаптації на початковому етапі служби у військах, а саме:

- визначення змісту роботи майбутніх офіцерів щодо опанування програмного матеріалу в галузі майбутньої службової діяльності;

- опис технології діяльності викладача Військової академії з метою підготовки майбутніх офіцерів до швидкої адаптації на початковому етапі служби у військах;
- окреслення вимог до результатів навчальної діяльності майбутніх офіцерів.

Аналіз наукової літератури [2], опитування викладачів академії, власний педагогічний досвід надали можливість нам виокремити та деталізувати методичні рекомендації щодо організації підготовки майбутніх офіцерів до швидкої адаптації на початковому етапі служби у військах. Зважаючи на той факт, що методичні рекомендації мають бути зручними у використанні, ми їх розбили на шість груп:

- рекомендації щодо формування позитивної мотивації майбутніх офіцерів до виконання службових завдань за посадовими обов'язками;
- рекомендації щодо ефективної організації стажування у військах;
- рекомендації щодо врахування питань конфліктології під час навчально-виховного процесу;
- рекомендації щодо забезпечення принципу міждисциплінарних зв'язків під час навчально-виховного процесу;
- рекомендації щодо організації ефективного моніторингу адаптаційних здібностей майбутніх офіцерів;
- рекомендації щодо актуалізації (систематизації) підготовки майбутніх офіцерів до адаптаційного періоду на початковому етапі служби у військах.

Детально проаналізуємо кожну групу.

До **першої групи** належать рекомендації, що пов'язані з формуванням позитивної мотивації майбутніх офіцерів до виконання службових завдань за посадовими обов'язками. Так, навчальна діяльність – це основна форма активності курсанта, спрямована на зміну самого себе як суб'єкта навчання [3; 4]. Мотив як спонукальна причина окремої дії та сукупність дій є результатом складної взаємодії мотивів – цілей, пізнавального інтересу, соціальних, моральних, практичних мотивів. Мотив виявляється в навчанні у вигляді ставлення майбутнього офіцера-прикордонника до сукупності дій, у результаті яких формується здібність до адаптації у нових і не звичних умовах.

Друга група пов'язана з ефективною організацією стажування майбутніх офіцерів в військах.

Стажування – навчання майбутнього офіцера безпосередньо на робочому місці під керівництвом відповідальної особи після теоретичної підготовки або одночасно з нею з метою практичного опанування спеціальності, адаптації до об'єктів служби, набуття навичок швидкого орієнтування на робочому місці та інших прийомів службової діяльності. Стажування передбачає засвоєння кращого досвіду, набуття практичних умінь і навичок щодо виконання майбутніх службових обов'язків [4].

Метою стажування є:

- для курсанта – набуття практичного досвіду, необхідного для службової діяльності в галузі прикордонного співробітництва на кордоні;
- для навчального закладу – перевірка професійного рівня і службових якостей курсанта, вивчення питання доцільності навчальної програми за результатами стажування;
- для військового підрозділу – аналіз стану готовності майбутнього офіцера до служби у військах на початковому етапі та якості виконання обов'язків за посадою.

Третя група методичних рекомендацій тягнє до врахування питань конфліктології під час підготовки майбутніх офіцерів. У межах підготовки майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі можемо окремо говорити про питання конфліктології. Зважаючи на це, викладачеві Військової академії рекомендовано визначити індивідуальні завдання щодо вивчення колективу в якому курсант здійснює стажування. Крім того, питання конфліктології слід враховувати як під час практичних занять у процесі навчання, так і під час проходження стажування курсанта-

ми у військах [5].

Четвертою групою методичних рекомендацій щодо організації підготовки майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі є рекомендації щодо забезпечення принципу міждисциплінарних зв'язків під час навчально-виховного процесу, а саме: застосовувати метод планування для визначення змісту, обсягу, часу і способів використання знань з інших дисциплін.

З метою ефективної організації навчально-пізнавальної діяльності курсантів щодо здійснення міждисциплінарних зв'язків корисно спланувати їх систему на кожному занятті навчальної теми. Позитивні сторони такого планування – це формулювання мети і завдання заняття з урахуванням міждисциплінарних зв'язків; формулювання конкретних питань до майбутніх офіцерів, що вимагають відтворення і застосування знань; наявність світоглядного висновку [6; 7; 8].

Також, необхідно рекомендувати викладачам взаємодіювати заняття суміжних дисциплін та колективно складати плани реалізації міждисциплінарних зв'язків. Обговорення планів допомагає попередити помилки у використанні знань з інших предметів, усунути неточності у формулюванні питань, у трактуванні понять суміжних курсів, визначити єдині підходи в поясненні сутності досліджуваних процесів та явищ, обрати найбільш раціональні методи навчання.

П'ята група методичних рекомендацій спрямована на ефективний моніторинг якості підготовки майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі. Система моніторингу якості підготовки майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі є вимогою позитивного навчально-виховного процесу в цьому напрямку.

З метою забезпечення якості підготовки майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі викладачеві рекомендується:

- забезпечити повний, постійний, прозорий і об'єктивний моніторинг якості підготовки майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі;
- використовувати зрозумілі критерії оцінювання;
- використовувати різні види, форми та методи контролю для забезпечення його об'єктивності та точності;
- за можливості використовувати технічні засоби для проведення моніторингу якості підготовки майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі;
- розробити науково-методологічні засади для здійснення моніторингу якості підготовки майбутніх офіцерів до прикордонного співробітництва;
- під час контрольних заходів враховувати: правильність відповіді на поставлене запитання; розуміння курсантом теоретичного матеріалу та вміння застосовувати знання в практичній діяльності; здатність курсантом логічно та правильно викладати навчальний матеріал у своїх відповідях;
- використовувати рейтингову систему оцінювання знань та вмінь, що впроваджується з метою стимулювання й організації систематичної навчальної діяльності майбутніх офіцерів, забезпечує об'єктивність в оцінюванні знань, посилює мотиваційний компонент, формує самостійної дії та перетворює контроль у дієву складову навчального процесу;
- використовувати тестовий контроль, що означає визначення рівня підготовленості людини в певній галузі знань, психологічного, фізичного й розумового стану, професійної придатності, обдарованості та інших якостей особи за допомогою системи спеціально підготовлених завдань. Рекомендовано використовувати тестування для самостійного оцінювання курсантами своїх знань; для вхідного контролю; при допущенні курсанта до нового модуля (теми); для поточного контролю; для підсумкового контролю.

Шоста група методичних рекомендацій стосується актуалізації (систематизації) підготовки майбутніх офіцерів

до служби у військах на початковому етапі за допомогою впровадження моделі формування їх професійної готовності.

Актуалізація – поняття, що означає оновлення, модернізацію процесу згідно з достовірними на теперішній момент даними. Актуалізація підготовки майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі тяжіє до ефективного впровадження розробленої нами моделі підготовки майбутніх офіцерів до служби у військах на початковому етапі. Це є можливим за умов виконання викладачами певних рекомендацій. Серед них:

- посилити мотивацію майбутніх офіцерів шляхом формування внутрішніх та зовнішніх мотивів (стимулів до навчання та до майбутньої службової діяльності), створення умов для формування нових та більш високих форм мотивації (наприклад, прагнення до самоактуалізації, мотивів особистісного зростання, прагнення до самовираження та самопізнання);
- раціонально використовувати час навчального заняття, інтенсифікувати спілкування майбутніх офіцерів з викладачем та між собою;
- організувати використання майбутніми офіцерами нових та ефективних способів і засобів пізнавальної діяльності для активного опанування нових видів діяльності, знань, умінь;
- забезпечити відповідність, адекватність організаційних форм засобів навчання його змісту, створення міждисциплінарних зв'язків для ефективного використання навчального часу та для створення необхідного зв'язку навчального процесу з практикою;
- забезпечити науково обґрунтований відбір матеріалу на підставі його логічного аналізу і виділення професійно спрямованого змісту, а також розробити ефективні

вправи для ефективного засвоєння курсантами навчального матеріалу;

- створити сприятливу атмосферу навчання майбутніх офіцерів, у якому вони, здійснюючи певну пізнавальну діяльність, можуть сформувати та виявити емоційне ставлення до предмета навчання і майбутньої службової діяльності відповідно до посадових обов'язків;
- розвивати виконання різних навчальних дій, самостійності пізнавальних дій та здійснювати накопичення досвіду самостійної пізнавальної діяльності;
- адаптувати навчальні завдання відповідно до сучасного стану організації тилового забезпечення.

Постійне вдосконалення набутих знань, умінь, навичок, прийомів можливе лише за умов сформованості у майбутніх офіцерів потреби й звички правильно отримувати, аналізувати й узагальнювати нову інформацію, робити необхідні висновки, застосовувати нові знання та способи діяльності у виконанні професійних обов'язків щодо служби у військах на початковому етапі.

Висновки. На основі результатів попередньо проведеного дослідження були розроблені методичні рекомендації для науково-педагогічного складу Військової академії у місті Одеса з урахуванням специфіки напрямів підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України до швидкої адаптації на початковому етапі служби у військах.

У подальшому, на нашу думку, слід дослідити питання доцільного педагогічного впливу на формування військово-службовців до адаптації у військово-матеріальній середовищі, які прийняли рішення у добровільному порядку гідно виконати завдання із захисту Батьківщини, не залежно від їхнього статусу в ієрархії існуючої системи, і з огляду на широкий спектр впливу на їхню свідомість (соціальну, економічну і політичну).

Література та джерела

1. Чайка В.М. Основи дидактики: навч. посіб. / В.М.Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 238 с.
2. Родионов К.С. Интерпол: вчера, сегодня, завтра / К.С.Родионов. – [3-е изд.]. – М.: Высшая школа, 1990. – 284 с.
3. Михайлишин О.О. Педагогічні умови забезпечення ефективної підготовки офіцерів до виховної роботи в умовах нестандартних ситуацій / О.О.Михайлишин // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В.Гнатюка / [голов. ред. Терещук Г. В.]. – 2006. – № 6. – С.62-66. – (Серія «Педагогіка»).
4. Телегина Э.Д. Мотивация и процессы целого образования / Э.Д.Телегина, Т.Г.Волкова. – М.: Наука, 1977. – С.21-25
5. Якобсон П.М. Общение людей как социально-психологическая проблема / П.М.Якобсон. – М., 1986. – 132 с.
6. Збаравська Л.Ю. Міжпредметні зв'язки як чинники оптимізації процесу навчання курсу фізики в аграрно-технічному навчальному закладі / Л.Ю.Збаравська, С.Б.Слободян // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / [редкол.: П.С.Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2012. – № 18: Інновації в навчанні фізики: національний та міжнародний досвід. – С.63-65. – (Серія «Педагогічна»).
7. Самойленко Н. Міжпредметні зв'язки на уроках інформатики: їх види та функції / Н.Самойленко, Л.Семко // Наукові записки: зб. наук. праць / [голов. ред. Радул В. В.]. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2012. – № 108. Частина 2. – С.108-113. – (Серія «Педагогічні науки»).
8. Галуша А.В. Міжпредметні зв'язки як чинник оптимізації процесу навчання [Електронний ресурс] / А.В.Галуша // Науковий потенціал України 2007: матеріали Інтернет-конференції (27-29 березня 2007 р.). – Режим доступу: <http://intkonf.org/galusha-av-mizhpredmetni-zvyazki-yak-chinnik-optimizatsiyi-protseesu-navchannya/>. – Загол. з екрану. – Мова укр..

В статті акцентовано увагу на проблему адаптації майбутніх офіцерів на початковому етапі служби в армії. В зв'язку з цим на науково-педагогічний склад возкладається задача пошуку оптимальних шляхів реалізації процесу підготовки до адаптації в нових мовах і новій ролі (офіцер). С цією метою були розроблені методичні рекомендації для науково-педагогічного складу по підготовці майбутніх офіцерів до швидкої адаптації на початковому етапі служби в армії. Здійснено аналіз науково-педагогічної, психологічної літератури по цій проблемі.

Ключові слова: адаптація, майбутні офіцери, військова служба, методичні рекомендації, науково-педагогічний склад.

The paper emphasis on the problem of adaptation of the future officers initially serving in the army. The research and teaching staff is entrusted the task of finding the best ways to prepare for the process of adaptation to new languages and new capacity (officer) based on initial quality and capabilities of these personality traits in accordance with the general rules set out. Continuous improvement of acquired knowledge, skills, techniques is possible in conditions of formed in future officers of needs and habits right to receive, analyze and synthesize new information to make the necessary findings, to apply new knowledge and ways of working in the performance of professional duties on military service. The developed guidelines for scientific and teaching staff of the Military Academy directly to teach future officers of the military and special subjects in the relevant areas of training (logistics and road transport) and participating in the practical training of future officers.

Key words: adaptation, future officers, military service, guidance, research and teaching staff.